

DIJASPORA (NI)JE BILA TEMA POPISA STANOVNIŠTVA 2023. GODINE?

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Funded by
the European Union

O PROJEKTU

Ovo istraživanje sprovedeno je u okviru projekta pod nazivom „The Population Census in Montenegro: A Tool for Development or a Source of Misinformation?“, koje Društvo statističara i demografa Crne Gore (DSD) realizacije u saradnji sa SEECheck mrežom. Projekat finansira Evropska unija, a njegov glavni cilj je jačanje otpornosti relevantnih aktera – uključujući medije, nevladine organizacije i građane – na pogrešno tumačenje i zloupotrebu podataka iz popisa stanovništva. Kroz kreiranje kredibilnog sadržaja i pokretanje digitalne kampanje, projekat će unaprijediti razumijevanje podataka popisa i smanjiti širenje dezinformacija.

Četvrta tema našeg istraživanja fokusira se na (ne)obuhvaćenost dijaspore Popisom stanovništva 2023. godine. Iako je najavljeno da će popis uključiti i iseljenike, u praksi su podaci prikupljeni isključivo za lica koja privremeno borave u inostranstvu, dok više od 200.000 državljana Crne Gore koji žive van zemlje nije bilo obuhvaćeno. Ovaj pristup otkriva ozbiljna metodološka i zakonska ograničenja u tretmanu dijaspore i ukazuje na potrebu za alternativnim modelima prikupljanja podataka, poput digitalnog samopopisivanja i jačanja Registra dijaspore.

Ostajemo otvoreni za vaša pitanja u vezi sa tumačenjem i interpretacijom popisnih podataka koja nam možete dostaviti na mail adresu demostat.me@gmail.com

Za ostale informacije i publikacije Društva posjetite naš sajt: www.demostats.me

Društvo statističara i demografa

UVOD

Popis stanovništva 2023. godine trebao je, po najavama, za razliku od prethodnog da prikupi detaljne podatke o dijaspori. Zbog toga je prikupljanje podataka produženo sve do 30. decembra, kako bi se obezbijedilo više vremena za obuhvat građana koji žive u inostranstvu. Ipak, konačni rezultati pokazuju da taj cilj nije ispunjen. Naime, popisom su prikupljeni detaljni podaci za svega 44.017 državljana Crne Gore koji privremeno borave u inostranstvu. Međutim, prema definiciji iz Zakona o saradnji Crne Gore sa dijasporom – iseljenicima, ova grupa se ne smatra dijasporom, jer se njihovo odsustvo iz zemlje tretira kao privremeno. S druge strane, 101.530 državljana Crne Gore koji su na dan popisa bili bez prijavljenog prebivališta u Crnoj Gori, nijesu imali pravo da budu popisani. Ovakav pristup ukazuje da Popis 2023. godine nije bio ni koncipiran sa ciljem popisivanja dijaspore, već isključivo lica koja se nalaze u privremenom boravku van Crne Gore zbog obrazovanja, zaposlenja ili drugih razloga.

Prema procjenama Ministarstva za dijasporu Crne Gore, više od 600.000 crnogorskih državljana i njihovih potomaka živi u inostranstvu, što se često simbolično opisuje kao „još jedna Crna Gora van granica“.¹ Stoga, Društvo statističara i demografa Crne Gore, polazeći od popisnih podataka i raspoloživih administrativnih podataka Ministarstva unutrašnjih poslova na referentni momenat popisa (31.10.2023), procjenjuje da više od 200.000 lica sa državljanstvom Crne Gore živi van zemlje, dok su podaci prikupljeni tokom popisa za samo nešto više od 20% te populacije, i to isključivo one čiji odlazak ima privremeni karakter shodno izjava članova porodice koji su u njihove ime dali podatke u popisu.

¹ <https://rtcg.me/vijesti/politika/676371/azemovic-registar-u-funkciji-u-dijaspori-jos-jedna-crna-gora.html>

KOLIKO ZAISTA DRŽAVLJANA CRNE GORE ŽIVI U INOSTRANSTVU?

Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova, na dan 31. oktobar 2023. godine Crna Gora je imala ukupno 784.608 državljana. Od toga, njih 683.078 je imalo prijavljeno prebivalište u zemlji, dok je 101.530 državljana bilo bez prijavljenog prebivališta, što znači da žive van Crne Gore i da su formalno odjavljeni iz evidencije prebivališta.

Istovremeno, prema podacima sa popisa stanovništva, u Crnoj Gori je 31. oktobra 2023. živjelo 576.495 državljana sa prijavljenim prebivalištem i uobičajenim mjestom boravka. Kada se taj broj uporedi sa ukupnim brojem državljana, dolazi se do zaključka da više od 200.000 državljana Crne Gore živi van zemlje.

Podaci o državljanima Crne Gore – stanje na 31.10.2023. godine

KATEGORIJA	BROJ
1. Državljeni CG sa prebivalištem u Crnoj Gori (MUP)	683.078
2. Državljeni CG bez prebivališta u Crnoj Gori (MUP)	101.530
3. Ukupan broj državljana Crne Gore (1+2)	784.608
4. Popisani državljani CG sa prebivalištem i boravkom u CG (popis)	576.495
Procijenjeni broj državljana van zemlje (3 – 4)	208.113

Izvor: MUP² i Uprava za statistiku, kalkulacije DSD

Međutim, iako se procjenjuje da više od 200.000 državljana Crne Gore živi u inostranstvu, popisom je obuhvaćeno samo njih 44.017, i to isključivo onih koji imaju prijavljeno prebivalište ili boravište u zemlji i člana domaćinstva u Crnoj Gori koji ih je mogao prijaviti kao privremeno odsutne.

Ostatak čine:

- 101.530 državljana koji nijesu mogli biti popisani, jer nemaju prijavljeno prebivalište u Crnoj Gori i kao takve Zakon o popisu ih je isključio kao jedinice popisa;
- 62.566 državljana koja nijesu popisani jer žive van zemlje, ali nijesu imali člana porodice u Crnoj Gori tokom popisa koji bi dao podatke u njihovo ime. Među njima je i dio stanovništva koji živi u Crnoj Gori, ali nije popisan.

Drugim riječima, popisom 2023. godine prikupljeni su podaci za manje od četvrtine dijaspore koja ima državljanstvo Crne Gore, i to samo one čije je odsustvo privremenog karaktera.

² Rješenje o slobodnim pristupu informacijama, Ministarstvo unutrašnjih poslova broj broj: UPI - 037/24-1394/4, od 10.04.2024. godine

KO SE POPISUJE OD DIJASPORE — ISELJENIKA?

Uprkos najavi da će Popis 2023. obuhvatiti i dijasporu, zakonska i metodološka rješenja omogućila su popisivanje samo određenih kategorija građana koji borave u inostranstvu. Evo kako su različite grupe tretirane:

1 Državljeni Crne Gore sa prebivalištem ili boravištem u zemlji

Ova grupa je imala pravo da bude popisana, bez obzira na to da li u trenutku popisa fizički boravi u Crnoj Gori ili ne. Ključni uslov je bio:

- da imaju prijavljeno prebivalište ili boravište u Crnoj Gori, i
- da je bar jedan član njihovog domaćinstva bio prisutan u zemlji, kako bi mogao dati podatke u njihovo ime.

Prema podacima popisa, ovako je obuhvaćeno 44.017 državljana Crne Gore koji žive u inostranstvu, ali ispunjavaju navedene uslove.

2 Državljeni Crne Gore bez prijavljenog prebivališta ili boravišta

Lica koja su odjavila prebivalište prilikom odlaska iz Crne Gore, odnosno nemaju registrovano prebivalište ili boravište, nijesu imala pravo da budu popisani, čak u slučaju da su boravili u Crnoj Gori za vrijeme popisa sa namjerom da tu ostanu najmanje 12 mjeseci. Prema evidenciji Ministarstva unutrašnjih poslova, takvih lica je na dan popisa bilo 101.530.

Zanimljivo je da su, za razliku od njih, strani državljani mogli biti popisani pod uslovom da su iskazali namjeru da planiraju ostati u zemlji najmanje 12 mjeseci, što pokazuje neujednačen pristup domaćim i stranim državljanima u okviru istog popisnog procesa.

3 Iseljenici koji nemaju crnogorsko državljanstvo

Treća kategorija su lica crnogorskog porijekla koja žive u inostranstvu, ali ne posjeduju crnogorsko državljanstvo. To mogu biti potomci emigranata koji Crnu Goru doživljavaju kao svoju maticu, državu porijekla, i baštine njen identitet.

Ova grupa nije bila predmet popisa, jer se radi o licima koja nemaju državljanstvo Crne Gore.

DA LI JE POPIS STANOVNIŠTVA POUZDAN IZVOR PODATAKA O DIJASPORI?

NE - Popisom iz 2023. godine obuhvaćena su isključivo lica koja privremeno borave u inostranstvu, zbog školovanja, zaposlenja ili drugih razloga, bez namjere trajnog preseljenja. Shodno Zakonu o saradnji Crne Gore sa dijasporom – iseljenicima, ova lica ne čine dijasporu u užem smislu, već se tretiraju kao privremeno odsutna.

KAKO DO POUZDANIH PODATAKA O DIJASPORI?

Za bolje razumijevanje i praćenje crnogorske dijaspore, neophodno je osloniti se na dodatne izvore i alate van klasičnog popisnog okvira. Ključne mjere uključuju:

1. Omogućiti digitalno samopopisivanje iseljenika

Uvođenje opcije da se građani koji žive u inostranstvu dobrovoljno samopopišu putem posebne digitalne platforme za vrijeme popisa, kao što je već praksa u Hrvatskoj, Sjevernoj Makedoniji i Albaniji, značajno bi doprinijelo kvalitetnijem obuhvatu i ažurnijim podacima popisa o državljanima Crne Gore koji žive van nje.

2. Jačati kapacitete i kredibilitet Registra dijaspore

Ministarstvo dijaspore je sredinom marta 2025. godine pokrenulo je Registar dijaspore i pozvalo iseljenike da se registruju. Ipak, ostaje otvoreno nekoliko važnih pitanja:

- Na koji način će se provjeravati tačnost unesenih podataka?
- Ko će imati pristup podacima i u koje svrhe će se koristiti?
- Da li unos u registar može uticati na gubitak prebivališta u Crnoj Gori;

Bez odgovora na ova pitanja, ostaje nejasno da li će registar zaista postati pouzdan izvor podataka o crnogorskoj dijaspori, ili će ostati tek simboličan pokušaj koji neće omogućiti kreiranje efikasnih politika, niti jačanje veza između Crne Gore i njenog iseljenništva.